

Osvrti i kritike

Filipp de Diversis, *Opisanie slavno goroda Dubrovnika*, prevod s serbskohorvatskoga jezika, komentarij N. P. Manančikovej, Voronežskij gosudarstvennyj universitet, Izdateljsko-poligrafičeskij centr Voronežskogo gosudarstvennogo universiteta, 2012, 160 str.

Talijanski humanist Filip de Diversis, koji je sredinom XV. stoljeća učiteljevao u Dubrovniku, napisao je neveliku, ali važnu knjižicu *Opis slav-noga grada Dubrovnika*. Poštujući sve kanone srednjovjekovnog literarnog žanra *laudes civitatum*, autor je u prologu izložio sadržaj, svrhu i cilj svoga rada, a zatim je u četiri cjeline, podijeljene na ukupno 49 poglavlja, opisao položaj grada, njegove građevine, političko uređenje i običaje njegovih građana.

Djelo je izvorno napisano na latinskome jeziku i sačuvano u više prijepisa. Prvi ga je put 1882. godine objavio Vitaliano Brunelli prema prijepisu koji se čuva u Zadru, i taj je prijepis u prijevodu Ivana Božića izdan u Dubrovniku 1973. godine. U Državnom arhivu u Dubrovniku sačuvan je najstariji prijepis Diversisova *Opisa*, za kojim je posegnula povjesničarka Zdenka Janeković-Römer, transkribirala ga, prevela na hrvatski i u dvojezičnom izdanju objavila 2004. godine.

Diversisov rad nije nepoznat ni ruskoj historiografiji. S njim ju je upoznao povjesničar V. V. Makušev u drugoj polovici 19. stoljeća, ali samo fragmentarno. Kao tajnik ruskog konzulata, Makušev je nepune četiri godine proveo u Dubrovniku, gdje je u knjižnici samostana Male braće i privatnoj biblioteci Meda Pucića naišao na rukopise Diversisova *Opisa Dubrovnika*, o njima pisao i objavio njegove neprevedene dijelove. Otada su mnogi ruski povjesničari poput I. N. Goleniščeva-Kutuzova, I. G. Vorobjove, M. M. Frejdenberga, N. N. Podoprigrorove i drugih proučavali i citirali Diversisovo djelo.

Docentica na Državnom sveučilištu u Voronežu, doktorica povijesnih znanosti N. P. Manančikova, svoj je znanstveni rad posvetila proučavanju dubrovačke povijesti. O Diversisovu

djelu već je pisala u više članaka i knjiga o društvenom i političkom razvoju Dubrovnika. Sada je, oslanjajući se na Božićev prijevod iz 1973. godine, njegov *Opis* s hrvatskoga prevela na lijep i odnjegovan ruski jezik. U predgovoru je detaljno obradila Diversisov zapis kao važan povijesni izvor, a sam prijevod obogatila iscrpnim tumačenjima i komentarima. Stoga u svakom slučaju treba pozdraviti objavljivanje ove knjige kao vrijedan doprinos proučavanju dubrovačke povijesti.

Mihaela Vekarić

The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, ur. **Gábor Kármán** i **Lovro Kunčević**. Leiden - Boston: Brill, 2013, 449 str.

U siječnju 2009. godine u Dubrovniku je održan međunarodni skup pod nazivom *The European Tributary States of the Ottoman Empire*. Može se reći da je to bio prvi skup koji je okupio povjesničare čiji je znanstveni interes usmjeren na istraživanje statusa tributarnih zemalja poput Dubrovnika, Vlaške, Moldavije, Transilvanije, Krima i kozačke Ukrajine, te na njihove odnose s Osmanskim Carstvom.

Zbornik *The European Tributary States of the Ottoman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries* sadrži materijal iznesen na spomenutom skupu, a uključene su i dodatne studije da slika o tributarima Osmanskog Carstva bude što potpunija.

Zbornik je podijeljen na četiri cjeline, a prva sadrži radove o statusu raznih osmanskih tributara. Viorel Panaite analizira postupne promjene u statusu Vlaške i Moldavije, u kojima se tijekom 15. i 16. stoljeća uočava rast osmanske kontrole. Natalia Królikowska opisuje odnose Krimskog kanata s Osmanskim Carstvom. Autorica se pritom podjednako oslanja na pravne interpretacije statusa kanata i na činjenice koje svjedoče o njegovoj autonomiji. Teréz Oborni, pak, piše o statusu Transilvanije, to jest o njenim naporima da kroz

odnos s dvije sile, Osmanlijama s jedne i Habsburgovcima s druge strane, izbori za sebe što bolji položaj. Victor Ostapchuk na sličan način opisuje kozačku Ukrajinu, oslanjajući se podjednako na pravne izvore i činjenice o stvarnim, vrlo fleksibilnim odnosima te kneževine i Osmanskog Carstva. Na koncu, Lovro Kunčević uspoređuje potpuno različita osmanska i kršćanska shvaćanja statusa Dubrovačke Republike. Time pokazuje da legalni status određene zemlje na ranoj modernoj političkoj sceni nije predstavljao čvrstu kategoriju.

Druga cjelina posvećena je diplomatskim odnosima tributara s Osmanskim Carstvom, a otvara ju Gábor Kármán radom o položaju i tretmanu transilvanskog konzulata u diplomatskom sustavu Porte. Također, autor uspoređuje "status" transilvanskog konzulata s konzulatima drugih tributarnih zemalja. Od nastupa dubrovačkih diplomata na Porti do ustroja dubrovačke špijunske mreže, Vesna Miović opisuje diplomatsku politiku Dubrovačke Republike u Istanbulu. Radu G. Păun piše od odnosima Porte s moldavskim i vlaškim vladajućim slojem. Opisi pobuna protiv Osmanlija uzorak su koji je autoru poslužio za analizu Portinih mehanizama kontrole, protuputeza moldavskih i vlaških kneževa, te uloge kršćanskih zemalja u protuosmanskim pobunama tih dunavskih kneževina.

Prvi članak u cjelini koja se tiče vojne suradnje tributara s Osmanskim Carstvom napisao je Ovidiu Cristea. Riječ je o ustroju i karakteristikama vojskâ Moldavije i Vlaške, te o njihovu doprinosu osmanskoj vojnoj moći. Mária Ivanics na sličan način piše o vojsci Krimskog kanata, a János B. Szabó o vojsci Transilvanije. Domagoj Madunić opisuje obrambeni sustav Dubrovačke Republike, dokazujući na tom primjeru da su i vojno slabe države mogle imati značajnu ulogu u vojnoj strategiji velikih sila.

Posljednja, zaključna cjelina daje sveobuhvatnu sliku Osmanskog Carstva, ali ne iz kuta gledanja središnje vlasti, već s rubova Carstva i kroz očiste brojnih raznorodnih autonomnih zajednica. Prikaz tih zajednica, uključujući i muslimanske i kršćanske, daje Sándor Papp, a ujedno se hvata u koštac i s poviješću islamske pravne doktrine o autonomijama. Takvu složenost Carstva nadalje analizira Dariusz Kołodziejczyk, i to na posve nov, izazovan način,

pitajući se koliko je uopće moguće ocijeniti koji su prostori bili izvan, a koji unutar Carstva. Naime, autor pokazuje da se osmanska interpretacija pravnog statusa rubnih prostora (država) stalno mijenjala, te da su mnogi naizgled sastavni dijelovi Carstva u stvarnosti bili izvan domašaja osmanske središnje vlasti u Istanbulu.

Iako većina spomenutih članaka govori o tributarima pojedinačno, oni se u ovom zborniku prožimaju i prvi put nam pružaju cjelovit, svjež i provokativan pogled na sudbinu osmanskih tributara. Ovaj zbornik možemo smatrati i prvim korakom projekta potpunog razotkrivanja dosad zanemarene povijesti tributarnih zemalja Osmanskog Carstva.

Vesna Miović

Milost susreta. Umjetnička baština Franjevačke provincije Sv. Jeronima, ur. **Igor Fisković**. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2010, 343 str.

Povodom 800. obljetnice pretpostavljenog dolaska Sv. Franje Asiškog na hrvatsku obalu, u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu od 16. prosinca 2010. do 20. veljače 2011. održana je prigodna izložba umjetničke baštine Franjevačke provincije Sv. Jeronima u Zadru. Marom desetak uglednih znanstvenika, istaknutih stručnjaka za povijesno i umjetničko blago kojim su nas tijekom dugih stoljeća plodnoga rada darivali franjevci, izložba je popraćena odgovarajućim katalogom. Nameću nam se uz to neizbježne usporedbe sa zbornikom radova naslovljenim *Pod zaštitom svetoga Jeronima*, tiskanim 1999. poslije skupa organiziranog radi obilježavanja 600. obljetnice imena Provincije Sv. Jeronima, kao i sa zbornikom *Samostan Male braće u Dubrovniku*, objavljenim još 1985. u spomen 750. obljetnice prisutnosti Male braće u našem gradu. Konceptijski srodna, svojim opsegom, raznovrsnim izborom tema, preglednim izlaganjem i veoma bogatom ponudom likovnih priloga ova lijepo opremljena knjiga ima višestruku namjenu.